

قدم بعدی عدالت انتقالی چیست؟

شرقی جمهوری دموکراتیک کانگو از این دادگاه و فعالیت‌ها و برنامه‌های وی با خبر بودند. این دادگاه هنوز نتوانسته است اعتبار خود را در قاره آفریقا تثبیت کند. بدین گونه مشکلات عدیده‌ای بر سر راه این دادگاه کمین کرده‌اند. از جمله مشکلاتی که دامن این دادگاه را گرفته است، دایره فعالیت‌های جغرافیایی این دادگاه است. بدین معنا که این دادگاه صرفاً بر روی منازعات آفریقا متمرکز است و تعداد بسیار کمی از آفریقایی‌ها را در پست‌های پائین استخدام می‌کند، در صورتی که قرار است در سطح جهان فعالیت کند.

با این هم، این دادگاه تأثیرات مثبتی نیز داشته است. به طور نمونه این دادگاه دستگاه عدلی کنیا و اوگاندا را تشویق کرده است تا تعقیب قضایی را به عهده بگیرند.

دادگاه بین‌المللی جزایی لاهه در راستای فعالیت‌های خودش دست به اقدامات متنوع و بسیار زده است. از جمله اولین اقدامات این دادگاه، روی این هدف متمرکز است که بتواند جای سازمان‌های قدیمی عدالت بین‌المللی را بگیرد. دیوان بین‌المللی جرم برای یوگسلاویای سابق در راستای فعالیت‌های عدالت انتقالی‌اش، رادوان کارادزیچ رهبر سابق صرب‌ها را دستگیر کرد که این دستگیری موفقیت بزرگ به حساب می‌آید.

از سوی، شورای امنیت سازمان ملل متحد این دادگاه را تحت فشار جدی قرار داده است و ملزم کرده است که کارهایش را تا انتهای سال ۲۰۱۱ به اتمام برساند. همچنین دیوان بین‌المللی جرم برای رواندا که پایگاهش در تانزانیا واقع است نیز با فشار مشابهی از طرف شورای امنیت مواجه بوده است و از این دیوان نیز درخواست شده است که پرونده‌هایش را به رواندا بازگرداند. متأسفانه هرگونه تعجیل برای بستن این دیوان‌ها روند نیک تعقیب قضایی مجرمین را متوقف می‌کند و مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی در برابر عدالت انتقالی را به مخاطره می‌اندازد.

دادگاه‌های مختلط که ترکیبی از متخصصین بین‌المللی و شیوه‌های قضایی داخلی هستند، روند رو به رشد و در حال توسعه می‌باشند. اگرچه چنین محاکمی امتیازات مثبتی را دارا می‌باشند، ولی ممکن است که بین شرکای بین‌المللی و محلی تنش‌ها و مشکلاتی به وجود آید که مسیر فعالیت آنها را دچار سکتگی بسازند. همان طوری که در دادگاه ویژه در کامبوج درباره رسیدگی رهبران ارشد خمرهای سرخ این اتفاق افتاد.

محاکم مختلط دارای مشکلاتی است. از جمله ممکن است که راجع به مواد قانونی و قوانین مربوط به تعقیب قضایی یا مسائل مالی و اداری اختلاف پیش بیاید. همچنین احتمال می‌رود به جای این که متخصصین بین‌المللی به عنوان منبع کمک و تخصص به کار بروند، خطر جایگزینی

دادگاه بین‌المللی جزایی لاهه تلاش کرده است تا با تعقیب قضایی مجرمین به عنوان پاسخ به نقض جمعی حقوق بشر گام‌های مؤثری را بردارد. اما این دادگاه برای رسیدگی به جرایم همواره دچار مشکلاتی بوده است. از جمله این که در زمانی که دادگاه مذکور پروسه عدالت انتقالی را پیش می‌برد، قربانیان جنگی از دادگاه و تمرکز فعالیت‌های آن بی‌خبر بودند و از سوی رهبران ملی نیز با این نهاد مخالفت می‌کردند. بنابر این، سؤالی که در ذهن خلق می‌شود این است: آینده عدالت انتقالی چگونه خواهد بود؟

بررسی وضعیت عمومی

دادگاه بین‌المللی جزایی لاهه در اواخر سال ۲۰۰۸، پنج نفر متهم را بازداشت کرد. چهار تن از آنها از کانگو بودند که یکی از این چهار نفر، معاون سابق رئیس جمهوری دموکراتیک کانگو بود. وی متهم بود که در جمهوری آفریقای مرکزی مرتکب جرایم بین‌المللی شده است. همچنین در هنگامه‌هایی که گفت‌وگوهای صلح بین اوگاندا و گروه شورشی مقاومت لارد جریان داشت، دادگاه مذکور در صدد دستگیری این شورشیان بود و نیز در حالی که تحقیقات سختی در منطقه دارفور جریان داشت، این دادگاه با مشکلات مهم امنیتی و تدارکاتی در جمهوری دموکراتیک کانگو دست و پنجه نرم می‌کرد.

در ماه‌های اخیر یک سلسله اتفاقاتی در جریان فرآیند عدالت انتقالی رخ داده است که آینده عدالت انتقالی را در این سرزمین‌ها با مشکل مواجه خواهد ساخت. یعنی در اولین روزهای فعالیت دادگاه مذکور، در حالی که رهبر ملیشه‌های جمهوری کانگو توماس لوبنگا محاکمه می‌شد، نزدیک بود که تعقیب کنندگان قضایی رهبر ملیشه‌ها، موافقت سازمان ملل را بگیرند تا اطلاعات سری را به متهم افشا کنند؛ بدینسان دچار اشتباه بزرگی گردند. همچنین در همین زمان، تعقیب کنندگان قضایی جنایتکاران جنگی زیر فشار قرار داشتند تا عمر البشیر رئیس جمهور سودان را که متهم به نسل کشی بود، دستگیر کنند.

مشکلات دادگاه بین‌المللی جزایی لاهه

دادگاه بین‌المللی جزایی لاهه در مسیر کار خودش مشکلات زیادی داشت. از جمله مشکلات وسیع دادگاه مذکور، می‌توان به عدم اطلاع‌رسانی درست اشاره کرد. به طور مثال طبق بررسی اخیر مرکز بین‌المللی عدالت انتقالی، تنها ۲۷ درصد افراد بررسی شده در قسمت

سیستم قضایی ملی متصور باشد. با این حال، دادگاه بین‌المللی به عنوان تمرین اشتراک دادگاه‌های بین‌المللی و محلی، نیازمند پالایش بیشتری است.

دادگاه اختصاصی لبنان، به عنوان آخرین دادگاه مختلط، در نظر دارد به پرونده کسانی که به تروریزم و قتل متهم هستند، آن گونه که توسط قوانین لبنان تعریف شده است، رسیدگی کند. دادگاه مخصوص لبنان آخرین دادگاه ترکیبی، در نظر دارد که به پرونده کسانی که به تروریزم و قتل متهم هستند، آن گونه که توسط قوانین لبنان تعریف شده است رسیدگی کند. این گونه عملکرد، مسئله عدالت بین‌المللی را سیاسی می‌کند. زیرا دایره عملکرد و فعالیت این دادگاه رسیدگی به پرونده‌های نسل‌کشی، جنایات جنگی و جرم علیه بشریت بوده است. با این هم، ممکن است که این دادگاه در بهبودی وضعیت در جامعه لبنان نقش بازی کند.

آینده عدالت انتقالی

دادگاه‌های بین‌المللی نقش عدالت گسترده را در غیاب عدالت بین‌المللی ایفا می‌کنند. یعنی در زمانی که عدالت انتقالی با مشکلات دست و پنجه نرم می‌کند، محاکم رو به رشد بین‌المللی و همچنین افزایش دولت‌هایی که اساسنامه روم (اساس ICC) را امضا کرده‌اند، نقش مثبت و همه جانبه‌ای در جهت محو معافیت، بازی خواهند کرد. روندهای رو به رشد محاکم بین‌المللی و افزایش کشورهای متعهد به اساسنامه روم، پیچیدگی بین قلمرو بین‌المللی و ملی ایجاد خواهند کرد.

دیگر از موفقیت‌هایی که برای محاکم بین‌المللی می‌توان نام برد، دادگاه بین‌المللی آمریکایی برای حقوق بشر است. این دادگاه توانسته است که در آمریکا و کشورهای حوزه کارائیب، نقش برانده‌ای را در راستای محو فرهنگ معافیت و همچنین توسعه و انکشاف ظرفیت‌های تحقیق و تعقیب قضایی متهمین به عنوان جزئی از حق قربانیان تا حد جبران خسارت، بازی کند و همین موضوع باعث شده است که دستگاه قضایی

ملی تشویق و ترغیب شوند. در همین زمانی که از کارکردهای محاکم سخن می‌زنیم، در کشورهای آرژانتین، شیلی، پرو و کلمبیا کار و فعالیت روی تعقیب قضایی جنایات جمعی گذشته جریان دارد. فعلاً یکی از مسائل خاص و قابل توجه، محاکمه رئیس جمهور سابق پرو، "البرتو فوجیموری" در یک دادگاه داخلی می‌باشد. این در حالی است که دادگاه فشارهای زیادی از این ناحیه بر شانه‌های خود حمل می‌کند. با این هم این محاکمه، یک رویکرد قابل تحسین برای تحکیم قانون در کشور پرو می‌باشد. این محاکمات موجب شده است که صلح دوامدار و توأم با عدالت تقویت گردد.

از این گونه اقدامات کیفری و ایجاد فرهنگ پاسخگویی، قالب‌های کاری و اقداماتی، در کلمبیا جریان دارد و تلاش می‌شود که در جریان این اقدامات کیفری، شبه‌نظامیان این کشور را تحت قانون عدالت و صلح سال ۲۰۰۵ از فعالیت‌های نظامی بیرون بکشد. یکی دیگر از شیوه‌های تأمین عدالت انتقالی که در این کشور جریان دارد، فرآیند پاداش‌دهی به شبه‌نظامیانی است که از فعالیت نظامی و نظامی‌گری دست می‌کشند. فرآیند پاداش‌دهی موجب می‌شود که شبه‌نظامیان مذکور رازهای جنایات گذشته را برملا کنند. البته از آنجا که حق قربانیان از سنخ حق‌العیدی است، بناءً هیچ کسی حق ندارد که به نیابت از قربانیان کسی را مورد عفو قرار بدهد. لذا، در فرآیند پاداش‌دهی حق قربانیان محفوظ است و نیازمند پرداخت خسارت و تشریح خاطر می‌باشد.

قابل یادآوری است که این اقدامات، یک گام به جلو است که با مشکلاتی دست و پنجه نرم می‌کند. اقداماتی که فرمول معافیت را در برابر حقیقت قرار داده است. البته قبل از ایجاد دادگاه بین‌المللی جزایی لاهه احتمال می‌رفت که معافیت محقق شود. گذشته از رویکردهای رسیدگی قضایی این محاکم، نکته قابل توجه این است که ارزش عدالت انتقالی بین‌المللی در این است که عدالت بین‌المللی بتواند تلاش‌های ملی برای مسئولیت‌پذیری را تقویه کند.

درباره مرکز بین‌المللی عدالت انتقالی (ICTJ): مرکز بین‌المللی عدالت انتقالی نهادی است که در راستای تأمین عدالت انتقالی فعالیت می‌کند. این نهاد، کشورهایی را که می‌خواهند برای تأمین صلح دوامدار و تطبیق عدالت بالای جرایم ضدبشری گذشته فعالیت کنند، کمک می‌نماید. محل فعالیت این مرکز، جوامعی است که از حکومت‌های سرکوب‌گر و یا نزاع‌های مسلحانه رهایی یافته‌اند و یا این که در آن کشورها دموکراسی، تازه پایه‌گذاری شده است و هنوز با مشکلات باقی مانده از گذشته اعم از نقض وسیع عدالت و تخطی‌های سیستماتیک حقوق بشری دست و پنجه نرم می‌کنند. برای دریافت اطلاعات بیشتر در مورد این سازمان به آدرس www.ictj.org مراجعه نمایید.

درباره دیده‌بان افغانستان: دیده‌بان افغانستان یک نهاد مدنی افغانی است که دورنمای آن را رسیدن به یک جامعه دموکراتیک، امن، بردبار و برخوردار از عدالت که تمامی شهروندان بتوانند از فرصت‌های مساویانه برخوردار باشند، تشکیل می‌دهد. رسالت این نهاد، انجام فعالیت‌هایی می‌باشد که باعث بهبودی صلح، عدالت و فرهنگ هم‌دیگرپذیری و احترام گذاشتن به حقوق بشری در افغانستان می‌شود. تعهد قوی به دموکراسی، عدالت، حقوق بشر، انکشاف متوازن اجتماعی و اقتصادی کشور، بی‌طرفی، استقلال و تخصص به عنوان رهنمود فعالیت‌ها و ارزش‌های محوری سازمان می‌باشد. برای معلومات بیشتر در مورد دیده‌بان افغانستان به این وبسایت مراجعه کنید: www.watchafghanistan.org